

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

БОЙЧЕНКО ВАДИМ СЕРГІЙОВИЧ

УДК 364-3:331.522.4:330.16 (043.3)

**СОЦІАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ МІСТА**

Спеціальність 08.00.07 – демографія, економіка праці,
соціальна економіка і політика

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Вінниця – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Донецькому національному університеті імені Василя Стуса.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
Шаульська Лариса Володимирівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри економіки підприємства.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, член-кореспондент
НАН України, старший науковий співробітник
Макарова Олена Володимирівна,
Інститут демографії та соціальних досліджень
імені М. В. Птухи НАН України,
заступник директора з наукової роботи;

доктор економічних наук,
старший науковий співробітник
Біль Мар'яна Михайлівна,
Інститут регіональних досліджень
імені М.І. Долінського НАН України,
старший науковий співробітник
відділу проблем соціально-гуманітарного
розвитку регіонів.

Захист відбудеться «12» травня 2021 року об 11⁰⁰ на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 11.051.03 у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса за адресою: 21021, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Донецького національного університету імені Василя Стуса за адресою: 21021, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 21.

Автореферат розісланий «12» квітня 2021 року.

В.о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради

М.В. Савченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасні комфортні та перспективні міста є середовищем концентрації ключових ресурсів нової економіки – людських, технологічних, освітньо-наукових; саме прогресивні міста формують сьогодні конкурентоспроможний простір на основі поєднання економічного потенціалу, запиту на інноваційне зростання, розвиненим ринком праці, бізнес-середовищем, культурними традиціями та побутовою привабливістю. Розбудова соціальної інфраструктури, що буде відповідати зазначеним очікуванням економічно активного населення та задовольняти вимоги громади, створюючи умови для людського розвитку кожного її члена, є одним з ключових завдань на шляху забезпечення високого рівня конкурентоспроможності та успішності будь-якого міста.

Актуальною проблемою для сучасної соціальної інфраструктури більшості міст України залишається застарілість матеріально-технічної бази, обмежені можливості для побудови сучасної системи менеджменту соціальної сфери на муніципальному рівні, недостатній рівень інклюзивності інфраструктурних об'єктів, що виражається в низькому рівні доступності закладів соціальної інфраструктури для осіб з обмеженими можливостями, незадовільний рівень якості соціальних послуг. Окремою проблемою є недостатня зрілість населення як свідомого носія соціальної відповідальності за стан свого оточення та неготовність брати партнерську участь у розбудові міста, наслідком є недостатній рівень обізнаності внутрішніх стейкхолдерів щодо кола соціальних програм, які реалізуються в місті для них, поширення нормативних підходів у фінансуванні, що негативно впливає на реалізацію можливостей забезпечення людського розвитку та актуалізує проблему пошуку сучасних інструментів регулювання цього процесу.

Питання забезпечення людського розвитку та його вплив на економічне та соціальне благополуччя держави є достатньо поширеною тематикою досліджень закордонних та вітчизняних вчених, серед яких найбільш вагомий внесок у теоретичний базис дослідження зробили: В. Антонюк, Г. Беккер (G. Becker), Л. Безтелесна, М. Біль, А. Гальчинський, О. Грішнова, А. Гриценко, О. Дороніна, В. Іноземцев, А. Колот, Ю. Куліков, Е. Лібанова, О. Макарова, А. Тоффлер (A. Toffler), Л. Федулова, В. Хоменко, Т. Шульц (T. Schultz), Л. Шаульська та інші. Затребуваними в управлінській та науковій практиці є дослідження питань забезпечення розвитку соціальної інфраструктури як елементу соціального середовища та базису підвищення якості життя населення, ці проблеми розкриваються в дослідженнях В. Геєця, В. Жаміної, М. Долішнього, В. Новікова, О. Новікової, М. Орлатія, Я. Остафійчука, Л. Семів, Д. Стеценка, У. Садової, А. Ягодки та ін. Мають широке розповсюдження й дослідження процесів регулювання економічних та соціальних проблем на рівні міста, а також особливостей впровадження та функціонування муніципального менеджменту, основні результати яких відображаються в роботах М. Баранського, М. Бархіна, В. Васильківського, В. Глазичева, К. Доксіадіса (C. Doxiadis), М. Дьоміна, Т. Заславської, Л. Когана, А. Льоша (A. Lösch), А. Мельник, Г. Монастирського, Т. Панченко, О. Томчук, О. Яницького та інших.

Водночас недостатньо дослідженими залишаються питання створення умов людського розвитку міста за рахунок використання факторів розгалуження його

соціальної інфраструктури на рівні окремих територіальних одиниць. Складні завдання, які стоять сьогодні перед кожним містом, лежать в площині не лише забезпечення певного рівня економічного зростання, а й створення умов для утримання наявного трудового потенціалу у місті та забезпечення накопичення та реалізації людського капіталу в його межах. Це, в свою чергу, потребує пошуку шляхів підвищення ефективності функціонування соціальної інфраструктури, збільшення рівня її якості, доступності та пріоритетності при формуванні стратегічних програм розвитку територій. Важливість зазначених питань визначає актуальність теми дисертаційної роботи, її цільову спрямованість і структуру викладення матеріалів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до тематики науково-дослідної роботи кафедри менеджменту та поведінкової економіки Донецького національного університету імені Василя Стуса Міністерства освіти і науки – держбюджетних тем: «Регулювання соціально-економічного розвитку України: людський вимір» (номер держреєстрації 0111U008157, 2011–2015 рр.), в межах якої здійснено комплексне теоретико-методологічне дослідження сутності категорії соціальна інфраструктура окреслено його ключових характеристики та роли в системі забезпечення людського розвитку; «Інтегрований розвиток територій: кадрова, маркетингова та інноваційна складові» (номер державної реєстрації 0117U006342, 2017–2020 рр.), в рамках якої запропоновано методологію розрахунку рівня людського розвитку міста, а також розроблено механізм забезпечення розвитку соціальної інфраструктури міста; «Методологія конвергентного менеджменту інноваційного розвитку регіональних економічних систем» (номер державної реєстрації 0117U004138, 2017–2021 рр.), в межах якої розроблено систему програмного та інформаційного забезпечення процесу модернізації соціальної інфраструктури міста.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретико-методологічних засад і розробка науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення людського розвитку міста шляхом удосконалення його соціальної інфраструктури.

Відповідно до мети роботи у дисертації поставлено та вирішено такі завдання: удосконалити категорійний апарат дослідження проблем соціальної інфраструктури;

визначити організаційний механізм процесу забезпечення людського розвитку міста;

дослідити науково-методичні підходи в сфері брендування територіально-адміністративних одиниць;

розширити методологічні підходи до побудови індексу людського розвитку громади (міста);

провести рейтингову оцінку рівня людського розвитку міст України за критеріальними ознаками;

розробити механізм забезпечення розвитку соціальної інфраструктури міста;

запропонувати прикладні засади управління модернізацією соціальної інфраструктури міста, визначити ризики та загрози, що можуть завадити їх реалізації на шляху забезпечення людського розвитку міста;

побудувати систему інформаційної підтримки розвитку соціальної інфраструктури міста та соціальної відповідальності у сфері людського розвитку.

Об'єкт дослідження – процес модернізації соціальної інфраструктури міста.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні, організаційно-економічні та практичні аспекти функціонування соціальної інфраструктури як чинника забезпечення людського розвитку міста.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою дослідження виступають фундаментальні положення сучасної економічної теорії, економічні закони і категорії, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених. При вирішенні поставлених задач було використано загальнонаукові та спеціальні методи наукового дослідження: системного аналізу (для узагальнення і вивчення категоріального апарату визначення змісту та основних рис категорії соціальна інфраструктура); прогнозних оцінок (для побудови моделей та перспектив розвитку основних складових соціальної інфраструктури міста та забезпечення зростання рівня людського розвитку), узагальнення (при дослідженні закордонного досвіду брендування територій та особливостей побудови соціального бренду міста в системі людського розвитку), економіко-статистичного (для аналізу тенденцій розвитку соціальної інфраструктури міста, його якості та рівня задоволеності населення послугами, які вона надає; для інтегрально - рейтингової оцінки рівня розвитку соціальної інфраструктури окремих міст України); структурно-функціонального (при розробці напрямів вдосконалення соціальної інфраструктури міста та побудові механізму забезпечення його розвитку); проектного (при розробці програмних та промоційних заходів направлених на забезпечення людського розвитку міста).

Емпіричною і фактологічною основою дослідження виступають законодавчі та нормативно-правові акти України, інформація Державної служби статистики України, Донецького обласного управління статистики, Донецького обласного центру зайнятості; Управління статистики м. Маріуполя, узагальнені дані інтернет-порталу Асоціації міст України; програмні документи національного та локального характеру щодо розвитку окремих сфер соціальної інфраструктури міста; Стратегія розвитку м. Маріуполь до 2021 року; інформація щодо соціальних програм, які реалізуються у м. Маріуполь, результати вибіркового обстеження «Рейтинг міст України – друге муніципальне опитування IRI» та «Муніципальне опитування: Маріуполь» за сприяння Center for insights in survey research.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретичних і науково-методичних засад формування та удосконалення програмних, промоційних та матеріальних складових соціальної інфраструктури, як інструменту забезпечення людського розвитку міста. Основні результати, що мають наукову новизну, полягають у такому:

вперше:

побудовано систему програмного та інформаційного забезпечення процесу модернізації соціальної інфраструктури міста, сутність і специфіка якої полягають у такому: по-перше, врахування авторського теоретичного обґрунтування змісту категорії «соціальна інфраструктура міста»; по-друге, узгодження з тими стратегічними пріоритетами розвитку міста, фокусом яких є людський розвиток; по-третє, орієнтація на нематеріальні складові соціальної інфраструктури міста, які охоплюють заходи

промоційного характеру, систему оновлення управлінського та кадрового забезпечення якості соціальної інфраструктури, формування та масштабування інноваційної моделі інформаційно-комунікаційних зв'язків жителів громади і муніципалітету; по-четверте, узагальнення теоретико-методологічних та прикладних положень роботи у вигляді механізму забезпечення розвитку соціальної інфраструктури міста;

удосконалено:

методологічний підхід до побудови індексу людського розвитку міста, який базується на обґрунтованій системі показників, адекватних поточному стану компонентів людського розвитку; особливістю підходу є: використання двох рівнів оцінки (базового та соціального); поєднання об'єктивних та суб'єктивних показників; використання підходів інтегрального зважування, що в комплексі забезпечує формування еталонної моделі комбінації специфічних для міста параметрів людського розвитку та визначає масштаби відхилення поточного стану від неї;

перелік і зміст програмних напрямів оновлення соціальної інфраструктури міста, на основі, по-перше, декомпозиції стратегічних пріоритетів розвитку міста, по-друге, врахування якісного (змістовного та емоційного) рівня сприйняття населенням соціальних послуг та динаміки трансформації соціальної інфраструктури, по-третє, систематизації пропозицій за сферами діяльності, які є актуальними для людського розвитку міста, по-четверте, ідентифікації потенційних соціальних та економічних ризиків етапу реалізації;

теоретичні засади формування та реалізації напрямів забезпечення людського розвитку міста на основі впливу на його динаміку матеріальних та нематеріальних складових соціальної інфраструктури: ідентифіковано чинники прямого та опосередкованого впливу на інфраструктурні об'єкти та сфери, що є підставою для обґрунтування пріоритетів стратегічного розвитку; визначено загрози, пов'язані з недотриманням параметрів якості соціальної інфраструктури в контексті їх впливу на людський розвиток міста;

дістали подальшого розвитку:

науково-методичні засади брендингу територіально-адміністративних одиниць як елемента інноваційної моделі інформаційно-комунікаційних зв'язків муніципалітету і громади, громади і світу, які спрямовані на розробку моделі формування соціального бренду міста на основі, по-перше, обґрунтування мети – створення комфортних умов для життя й людського розвитку та забезпечення трансформації сприйняття міського простору як безпечного, комфортного та перспективного; по-друге, специфікації унікальних цілей за групами стейкхолдерів та контрольними індикаторами; по-третє, орієнтації на баланс економічного, соціального, культурного, індивідуального розвитку в системі маркерів міського простору, які втілюють реально досягнуті результати і формують очікувані відчуття приналежності, лояльності, захищеності;

категорійний апарат дослідження проблем соціальної інфраструктури: сформовано перелік класифікаційних ознак з використанням ідентифікованих підходів до визначення змісту категорії «соціальна інфраструктура» (територіально-місцевого, галузевого, змістовного, динамічного, фінансового, споживчого та функціонального підходів); на основі виокремлення організаційно-управлінської складової запропоновано сутність поняття «соціальна інфраструктура міста»:

комплекс матеріальних об'єктів та нематеріальних складових (програмні інструменти соціальної спрямованості, модернізація системи муніципального адміністрування, промоційні заходи, спрямовані на актуалізацію чинників, що забезпечують відчуття комфорту та безпеки), які створюють умови для збалансованого людського розвитку у відповідності до поточних та перспективних потреб громади; обґрунтовано критеріальні відмінності між соціальною інфраструктурою міста та соціальною інфраструктурою країни за комплексом суб'єктивних та об'єктивних ознак;

механізм забезпечення розвитку соціальної інфраструктури міста, який є сукупністю соціально-економічних взаємозв'язків, суб'єктів та ресурсів, який, на відміну від існуючих, передбачає поетапну діагностику стану та рівня розвитку соціальної інфраструктури міста, визначення перспективи реалізації можливостей забезпечення людського розвитку, розробку шляхів оновлення та удосконалення соціальної інфраструктури з урахуванням наявних ризиків їх реалізації та запровадження системи зворотного зв'язку щодо якості соціальних послуг.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що теоретико-методологічні положення дисертації є науковим обґрунтуванням реалізації системи забезпечення розвитку соціальної інфраструктури міста. Отримані наукові результати впроваджено:

на національному рівні: у діяльності Міністерства з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України при формуванні програми розгалуження соціальної інфраструктури міста та створення рівних можливостей для досягнення цілей людського розвитку всіх категорій громадян (довідка № 22/2-1322-19 від 22.03.2019 р.); у діяльності Асоціації міст України при здійсненні оцінки рівня людського розвитку міст, а також, для поширення практики впровадження проєкту «Розвиток кадрового забезпечення муніципалітету» в інших містах країни (довідка № 3-47/1 від 14.07.2020 р.); Німецького представництва GIZ в Україні при реалізації проєкту «Інтегрований розвиток міст України II» в містах Львів, Чернівці, Вінниця, Житомир, Київ, Полтава, Мелітополь, Харків (довідка № 22012021 від 22.01.2021 р.); ТОВ «Делойт і Туш» при розробці комплексу показників для вимірювання динаміки розвитку міст та надання рекомендацій, щодо удосконалення Комплексної системи моніторингу розвитку міст і громад (КСМ) (довідка №106 від 30.10.2020 р.);

на регіональному рівні: у діяльності Донецького обласного центру зайнятості при формуванні програми зайнятості населення Донецької області, програми і змісту обласних заходів з реалізації Концепції державної системи професійної орієнтації населення та удосконаленні інформаційної підтримки розвитку соціальної інфраструктури міста для підвищення якості послуг та налагодження зворотного зв'язку зі споживачами (довідка № 02/3019/01-41-18 від 22.11.2018 р.); Донецької обласної державної адміністрації для формування програм реконструкції нежитлових приміщень під соціальне житло, будівництво першого соціального гуртожитку та придбання вторинного житла для кваліфікованих переселенців (довідка № 36/01 від 30.04.2018 р.);

на виробничому рівні: у діяльності ПрАТ «Маріупольській металургійний комбінат імені Ілліча» при впровадженні масштабних довгострокових соціальних програм з підвищення якості життя в місті перебування компанії, зокрема, програми

«З нами Добрі Серця», «Місто нашими руками», «Зелений центр Метінвест» (довідка № 18/166 від 30.04.2013 р.).

Результати досліджень також використовуються у навчальному процесі у Донецькому національному університеті Міністерства освіти і науки України при викладанні дисципліни «Соціальна політика та людський розвиток», «Соціальна відповідальність» (довідка № 1151/01-08/01.1.3 від 27.06.2018 р.) та Маріупольському державному університеті Міністерства освіти і науки України при викладанні дисциплін «Стратегічне управління», «Бренд-менеджмент» (довідка №01-24/989 від 30.12.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є результатом самостійно виконаних наукових досліджень, у якій викладено наукові ідеї та втілено авторський підхід до розробки основних положень, висновків і рекомендацій. Особистий внесок у наукові праці, виконані у співавторстві, конкретизовано у списку публікацій за темою дисертації. З наукових праць, які опубліковані у співавторстві, використано лише ті ідеї та положення, які отримано особисто автором.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки і рекомендації дисертації доповідались і отримали схвалення на таких міжнародних науково-практичних конференціях: «Актуальні соціально-економічні проблеми держави і регіонів: антикризова стратегія і сталий розвиток» (м. Вінниця, 2016 р.), «Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання» (м. Вінниця, 2017 р.), «Імперативи та інноваційні механізми забезпечення гідної праці в умовах становлення нової економіки» (м. Київ, 2017 р.), «Сфера зайнятості і доходів в умовах цифрової економіки: механізми регулювання, виклики та домінанти розвитку» (м. Київ, 2019 р.), «Наука, освіта, суспільство: реалії, виклики, перспективи» (м. Вінниця, 2019 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційної роботи опубліковано у 13 наукових працях загальним обсягом 9,03 д. а., з них особисто автору належить 7,07 д. а., у тому числі 1 стаття у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу (у співавторстві) загальним обсягом 1,58 д.а., з них особисто автору належить 0,7 д.а.; 9 у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України (із них 2 – у співавторстві) загальним обсягом 6,73 д.а., з них особисто автору належить 5,65 д.а.; 3 публікації за матеріалами конференцій загальним обсягом 0,72 д.а.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації – 255 сторінок. Робота містить 11 таблиць, з них 2 займають 3 повні сторінки, 43 рисунки, з них 4 рисунки займають 4 повні сторінки, 3 додатки на 20 сторінках, список використаних джерел із 162 найменувань на 16 сторінках. Обсяг основного тексту дисертації становить 212 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, її зв'язок з науковими програмами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення і апробацію одержаних результатів.

У першому розділі «Теоретико-методологічні основи дослідження соціальної інфраструктури в контексті забезпечення людського розвитку міста». Досліджено теоретичний зміст категорії «соціальна інфраструктура», її види, форми та складові, що дозволило виокремити соціальну інфраструктуру міста як унікальну категорію, означити її особливості та основні характеристики; визначено місце, роль та чинники впливу соціальної інфраструктури на людський розвиток міста; окреслено модель соціального брендингу територій та її подвійну роль – фокусування на створенні умов для комфортного проживання в місті та забезпечення позитивного сприйняття стейкхолдерами процесу трансформації міського простору.

Соціальна інфраструктура міста – складна та мобільна категорія, яка в авторській інтерпретації характеризує комплекс матеріальних об'єктів та нематеріальних складових (програмні інструменти соціальної спрямованості, чинники, що забезпечують відчуття комфорту та безпеки, система муніципального адміністрування), які в сукупності створюють умови для збалансованого людського розвитку у відповідності до поточних та перспективних потреб громади. Основні відмінності, які відрізняють її від поняття соціальної інфраструктури країни не є поверхневими, вони полягають у формах та методах управління, підходах до модернізації, швидкості реагування соціуму на існуючі проблеми та відкритості до прийняття змін.

На основі узагальнення наукового досвіду, аналізу, глибинного емпірично-фактологічного дослідження та авторських концептів в роботі визначено основні структурні елементи соціальної інфраструктури міста, зокрема, матеріальні інфраструктурні об'єкти, програмні заходи щодо розвитку соціальної сфери в системі муніципального адміністрування та соціальний бренд території; чинники екзогенного та ендогенного характеру, які забезпечують її формування; ключові джерела та рівні фінансового забезпечення; принципи її функціонування та надання соціальних послуг, а також функції, які вона виконує для забезпечення збалансованого соціального та економічного розвитку міста.

Такий підхід дозволив означити місце та роль соціальної інфраструктури у забезпеченні людського розвитку міста та обґрунтувати розширення її ролі як ключового інструменту задоволення комплексу різноманітних потреб громади. Авторське бачення змісту категорії «людський розвиток міста» передбачає таке визначення: стратегічний та тактичний орієнтир розвитку міста, який втілює найвищу мету економічного, технічного, інфраструктурного прогресу та полягає в розширенні можливостей для задоволення потреб усіх членів громади. На цьому теоретичному базисі побудовано організаційний механізм процесу забезпечення людського розвитку міста, який включає генеральну мету, завдання, принципи, чинники, результуючі складові та інструменти забезпечення, ключовими з яких є соціальна інфраструктура території та програмні заходи соціального характеру. З метою пошуку важелів впливу в роботі ідентифіковано чинники прямого, опосередкованого та комбінованого характеру, які характеризують стан розвитку соціальної інфраструктури, позначаються на окремих умовах людського розвитку та формують спектр загроз, пов'язаних із відхиленням від бажаних параметрів якості.

Зважаючи на авторське бачення, у змісті соціальної інфраструктури міста виокремлюються заходи промоційного характеру та підкреслюється роль соціально

спрямованого брендингу території як окремого елементу. З метою поглиблення теоретичного базису дослідження в роботі розглянуто сутність та основні підходи до брендування територіальних одиниць. Вивчено результативні приклади та характеристики, що визначають напрям процесу формування бренду міста, які згруповано за ключовими сферами: міста туристичні центри; економічні та фінансові центри; освітні та наукові центри; політичний центр; міста походження відомих товарів та послуг; комфортні для проживання (соціально-орієнтовані міста); центри інноваційного, наукового та технологічного розвитку.

Розкрито сутність категорії «соціальний бренд міста», який визначається як створення комфортних умов для життя й людського розвитку та забезпечення трансформації сприйняття міського простору як безпечного, комфортного та перспективного. Побудовано модель формування соціального бренду міста, яка включає мету, принципи, структурні складові, основні суб'єкти його формування та виокремлено групи стейкхолдерів (рис. 1).

Рис. 1. Модель формування соціального бренду міста

Доведено, що впровадження соціального бренду міста матиме короткострокові та довгострокові результати соціального та економічного характеру. Визначено загрози екзогенного та ендогенного характеру, які можуть виникнути на шляху формування соціального бренду міста: відсутність готовності відмовитись від традиційної міської ідентичності, несприйняття сформованого бренду населенням міста, відсутність формалізованої ідентичності, недостатній рівень соціальної відповідальності населення та суб'єктів господарювання, відсутність бажання приймати участь у побудові бренду та реалізації проєктів економічного та соціального профілю; незрозумілість та важкість сприйняття основних характеристик бренду міста; однобічність проєктів, які реалізуються в рамках соціального бренду міста; відсутність постійної системи моніторингу рівня задоволеності якістю соціальних послуг; відсутність стабільної економічної та політичної ситуації в місті, що спричинено нестабільністю загальної ситуації в країні тощо.

У другому розділі «Дослідження соціальної інфраструктури та людського розвитку міста» здійснено системний аналіз процесів та тенденцій розвитку соціальної інфраструктури міста, проведено поточний скринінг його чинної матеріальної та нематеріальної (програмної) складової; проаналізовано суб'єктивні оцінки рівня задоволеності населення соціальною інфраструктурою та умовами людського розвитку в місті, сприйняття жителями ступеню сформованості соціального бренду; удосконалено методику розрахунку рівня людського розвитку міста, здійснено на її основі ранжування міст України за отриманими показниками.

З метою досягнення поставленої в роботі мети – розробка науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення людського розвитку міста шляхом удосконалення його соціальної інфраструктури, в роботі проведено комплексний аналіз рівня розвиненості соціальної інфраструктури м. Маріуполь за такими ключовими напрямками: стан матеріального та технічного забезпечення інфраструктурних елементів, рівень їх кадрового забезпечення та розвитку, чинні програмні заходи, що реалізуються в соціальній сфері, якість надання соціальних послуг та рівень задоволеності населення ними, ступінь сформованості соціального бренду міста та існуючі умови для людського розвитку. Такий підхід дозволив отримати наступні результати аналітичного характеру:

соціальна інфраструктура м. Маріуполь є достатньо розгалуженою, охоплює всі верстви населення та відповідає встановленим кількісним нормам та стандартам; місто має вищі за середні показники оцінки розвитку інфраструктури, безпеки, гуманітарної та комунальної сфери; якість освіти, за оцінкою населення, знаходиться між рівнями «добре» та «середньо»;

протягом останніх років, за більшістю сфер соціальної інфраструктури, мають місце позитивні тенденції до зростання основних показників, зокрема, у сфері матеріального оснащення медичної сфери, сфери освіти, спорту, громадського транспорту та відпочинку;

в місті існують певні проблеми в кількісному та якісному забезпеченні соціальної інфраструктури кадровим потенціалом (чисельність лікарів та середнього медичного персоналу скорочується; рівень навантаження учнів на одного викладача знаходиться на середньоукраїнському рівні, проте є достатньо високим; спостерігається дефіцит працівників сфери соціального захисту населення; дещо вищими за середні є показники сприйняття жителями якості надання соціальних послуг);

позитивною рисою м. Маріуполь є наявність розгалуженої системи освіти, яка дозволяє забезпечити повний цикл побудови освітніх траєкторій в межах територіальної одиниці; в цілому оцінка якості освіти населенням є позитивною (більш ніж 30% вважають її доброю), проте показник має певну динаміку до скорочення у порівнянні з 2017 роком, в середньому на 5 в.п.;

найкращі показники розвитку соціальної інфраструктури міста демонструє сфера відпочинку та громадського транспорту, зокрема у місті відбувається постійний процес оновлення електромереж, реконструкція наявних паркових зон, встановлюються дитячі та спортивні площадки, тощо; в цілому за останні п'ять років розмір видатків на благоустрій збільшився майже в п'ять разів; населення демонструє найвищі показники задоволеності зовнішнім простором міста та вважає їх найбільшим здобутком місцевої влади;

відбувається різке скорочення рівня задоволеності населення якістю медичних послуг у місті (у 2020 році 50 % населення оцінили стан медичних закладів, як «поганий», що в 2,4 рази є більшим ніж у 2016 році);

кількісні показники житлового забезпечення характеризуються дефіцитною структурою, поширені багатопоколінські домогосподарства; загальний рівень задоволеності населення комунальною сферою є вищим за середній, найнижчий рівень задоволеності населення спостерігається в сфері водопостачання та каналізації (близько 20 % оцінюють цю комунальну послугу, як «погану»); найбільшим є рівень задоволеності населенням збором сміття (62 % задоволені); існує проблема нерівномірного доступу до якісної комунальної інфраструктури;

не дивлячись на наявність позитивних зрушень у формуванні інклюзивного простору розвитку міста, масштабні програми створення умов для мобільності та доступу осіб з інвалідністю до закладів соціальної інфраструктури, загальний рівень оцінки зручності міста залишається достатньо низьким (40% населення визначають його, як «поганий», а 19% не можуть визначитись);

в місті активними темпами впроваджується програмні заходи у сфері освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, безпеки та розвитку місцевого простору, що позитивно впливає на загальне відчуття комфортності та якості життя у місті, що підтверджуються суб'єктивними оцінками жителів міста; в місті активно впроваджуються програми соціальної відповідальності бізнес-структур, які вкладають кошти у окремі соціальні проєкти.

Автором актуалізоване питання суперечливого зв'язку між фактично реалізованими програмами та очевидними прикладами модернізації міського простору та відсутністю прямої позитивної динаміки з показниками задоволеності з боку населення. З метою поступового формування відчуття безпеки й комфорту та реалістичного оцінювання населенням та зовнішніми стейкхолдерами динаміки розвитку міста, запропоновано комплекс нових підходів до міської ідентифікації на основі використання інструментів брендингу. Обґрунтовано перспективу формування бренду міста у векторі його соціальної спрямованості, що є об'єктивним та спирається на певну позитивну динаміку оцінок якості розвитку соціальної сфери у місті, широкий спектр програмних інструментів соціального характеру, які впроваджуються муніципалітетом, а також стали тенденцію зростання питомої ваги жителів, які відчують гордість за своє місто та позиціонують його як привабливе для туристів та гостей (42%, з тих що відчують гордість), як центр культури та збереження традицій країни (31%), як місто з добрими побутовими умовами для проживання (29 %).

З метою здійснення більш глибокої оцінки стану людського розвитку у місті та ступеня впливу на нього окремих компонентів соціальної інфраструктури, в роботі, на основі удосконалення наявних світових та національних підходів, запропоновано авторську методику розрахунку індексу людського розвитку міста (ІЛРМ). Генеральною ідеєю методики є реалізація можливості здійснення комплексної оцінки рівня людського розвитку територіальних утворень з врахуванням наявного демографічного обсягу людської компоненти та поточних можливостей реалізації потенціалу людського розвитку в умовах сформованої соціальної інфраструктури міста. Ключовими особливостями методики є: здійснення можливості проведення оцінки за двома напрямками (наявного людського потенціалу з врахуванням

сформованих базових умов його розвитку та рівня розвитку соціальної складової забезпечення цього процесу); використання в ході розрахунків показників суб'єктивного та об'єктивного характеру; застосовування методу аналізу основних компонент при встановленні ваги впливу на результируючий індекс; максимальний рівень охоплення чинників впливу соціальної інфраструктури на людський розвиток міста (при встановленні показників оцінки); наявність порівняльного еталону оцінки для визначення відхилень розвитку міст; універсальність методики для використання на територіальних одиницях будь-якого типу та розміру; можливість здійснення порівняльної оцінки людського розвитку міст, з метою визначення конкурентних переваг та наявних прогалин у цій сфері; широкий спектр предметних оцінок, які дозволяють розкрити найбільш проблемні соціальні сфери та впливають на загальний показник людського розвитку, що в майбутньому може слугувати підставою для відпрацьовування стратегічних напрямів реалізації процесів муніципального управління.

Методика розрахунку ІЛРМ включає два ключових блоки оцінки – базовий і соціальний. Базовий характеризує фізичний обсяг людського потенціалу міста та демонструє наявність базових умов для життя та відтворення, він охоплює показники загальної чисельності населення міста, загального навантаження на осіб працездатного віку; чисельність домогосподарств; кількість житлових приміщень (будинків, квартир); середню вартість одного м² житла). Соціальний блок покликаний оцінити стан розвиненості соціальної інфраструктури та певних показників соціально-економічного розвитку в місті, включає в себе 33 показника (27 статистичних та 6 соціологічних), які об'єднані в 7 основних груп (здоров'я, безпека, ринок праці, освіта, культура та спорт, транспорт, рівні можливості).

Результатом оцінки є розрахунок за кожним блоком часткових інтегральних індексів на основі зважування кожної компоненти у відповідності до відсоткового значення дисперсії, що зберігається для кожної складової, відповідно до геометричного середнього значення, а також загального індексу людського розвитку міста за допомогою використання геометричних середніх та об'єктивної процедури зважування структурних елементів, що надає змогу отримати найбільш точні результати розрахунків, уникаючи використання довільної ваги, виходячи з суб'єктивних критеріїв. Завершальним етапом проведених розрахунків є формування еталонної моделі значення показників, розрахунок поточних відхилень індексу за відповідним критерієм та проведення процедури ранжування міст за наявним рівнем людського розвитку.

Апробація запропонованої методики на прикладі окремих міст обласного підпорядкування дозволила отримати наступні результати. Лідерами за значенням індексу базового людського розвитку є міста Вінниця, Тернопіль, Хмельницький та Черкаси, які мають значення субіндексів від 42,3 до 40,2; за індексом соціального блоку людського розвитку лідерами є Вінниця, Дніпро, Маріуполь, зі значеннями субіндексів в межах від 54,8 до 52,2. Аналіз людського розвитку міста за сферами оцінки показав їх нерівномірність, так, окремі міста мають позиції лідерів за базовою компонентою людського розвитку, але є аутсайдерами в соціальному і навпаки. В цілому, лідерами за значенням загального ІЛРМ є міста Вінниця, Дніпро, Маріуполь, які увійшли до групи з високим рівнем людського розвитку. В групу

середнього рівня потрапили – міста Миколаїв, Черкаси, Хмельницький та Тернопіль. В групі низького рівня розвитку – Суми, Запоріжжя, Сєверодонецьк. Динаміка змін індексу є сталою у часі.

Проведені розрахунки показали, що лідерські позиції окремих міст за загальними показниками не означають високого рівня за частковими індексами людського розвитку, навіть в містах-лідерах залишаються ще достатньо низькими, причиною чого є наявність критичних масових проблем у сферах безпеки громадського простору, якості системи охорони здоров'я; впливають також низькі показники рівня здоров'я населення, загальний низький рівень інклюзивності міського простору, недостатньо розвинені регіональні ринки праці.

У третьому розділі «Напрями удосконалення соціальної інфраструктури як чинника людського розвитку міста» побудовано прогностичні оцінки перспектив розвитку соціальної інфраструктури міста за окремими групами показників; розроблено механізм забезпечення розвитку соціальної інфраструктури міста та заходи матеріального, програмного та брендингового характеру, сукупність яких має забезпечити позитивну динаміку процесу оновлення соціальної інфраструктури міста та покращити показники сприйняття населенням міського простору як безпечного та комфортного; побудовано систему програмного та інформаційного забезпечення процесу модернізації соціальної інфраструктури міста.

З метою визначення векторів розвитку та формування індикаторів ефективності реалізованих заходів в майбутньому, в роботі проведено прогностичне оцінювання розвитку окремих компонент соціальної інфраструктури міста за трьома видами сценаріїв (песимістичний, оптимістичний та базовий), кожен з яких передбачає специфічні тенденції та фактори, що впливають на характер та динаміку процесів. Встановлено, що більшість сценаріїв розвитку передбачають позитивні тенденції змін, зокрема за визначеними в ході попереднього аналізу проблемними місцями розвитку. Визначено, що найбільший вплив на тенденції розвитку соціальної інфраструктури міста в майбутньому мають економічні перспективи забезпечення цього процесу, геополітична стабільність у місті та соціальна відкритість жителів до реформ та змін. Проведена оцінка результативності прогностичних оцінок з врахування часового лагу, показала збереження тенденцій розвитку соціальної інфраструктури міста у векторі оптимістичних та базових сценаріїв за винятком показників кадрового забезпечення системи охорони здоров'я та освіти, які відповідають показникам песимістичних сценаріїв розвитку.

Відповідно до авторської концепції дослідження соціальної інфраструктури міста та її поділу на об'єкти матеріального та нематеріального характеру (програмні, управлінські та брендингові) в роботі розроблено механізм забезпечення розвитку соціальної інфраструктури міста, основною метою якого є створення сприятливих умов для забезпечення можливостей людського розвитку у місті шляхом наближення соціальної інфраструктури та соціальних послуг до потреб місцевої громади (рис. 2). Реалізація запропонованого механізму направлена на вирішення цілого комплексу завдань, які впливатимуть не лише на загальний економічний та соціальний стан розвитку міста, а й забезпечуватимуть збільшення особистого сприйняття комфортності проживання у місті кожним індивідом незалежно від його соціальних характеристик.

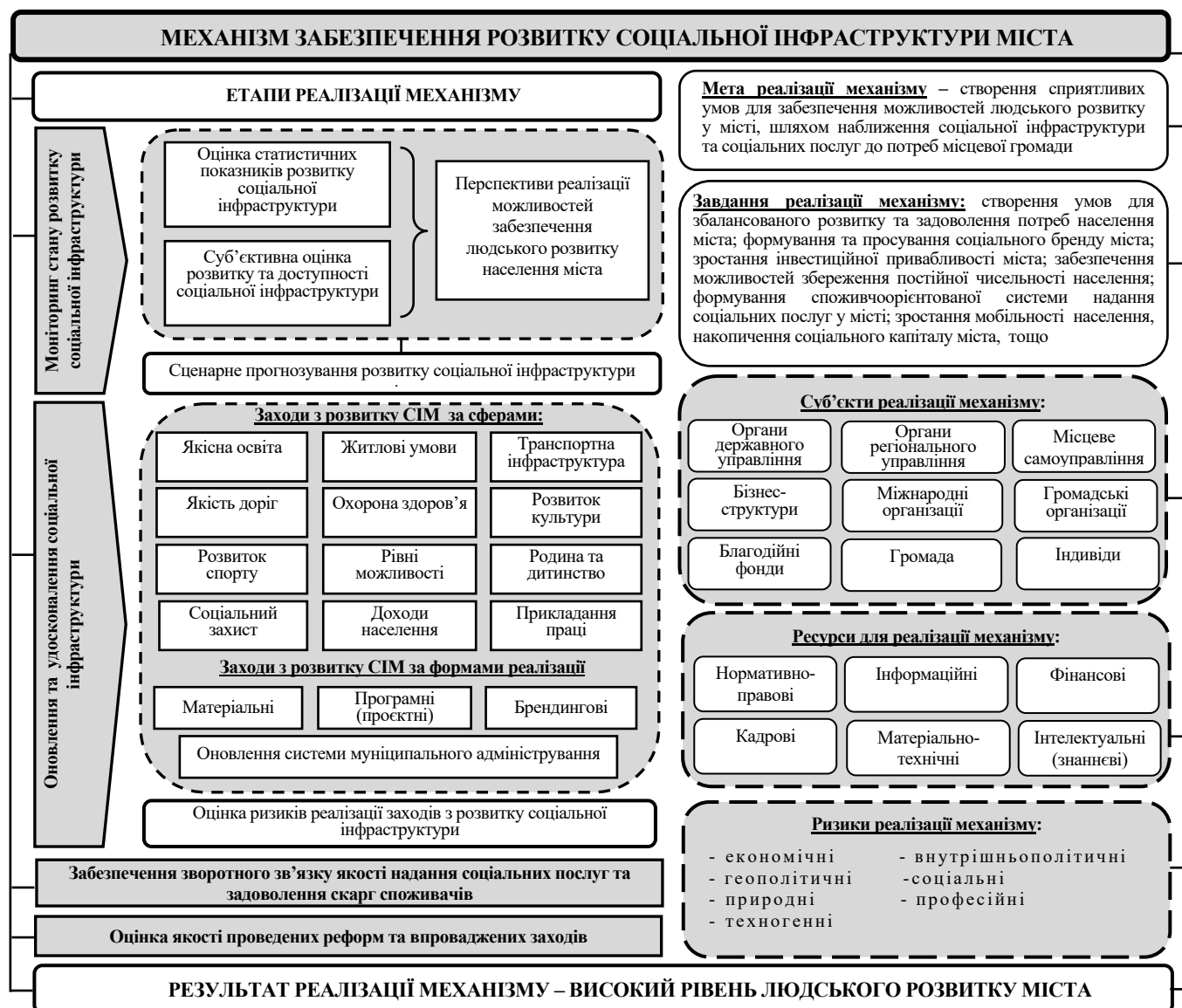

Рис. 2. Механізм забезпечення розвитку соціальної інфраструктури міста

Означений механізм є системою управління з внутрішніми зв'язками, яка вбачає впровадження реформаторських дій, заснованих на попередньому глибинному моніторинговому оцінюванні стану фактичних статистичних показників розвитку соціальної інфраструктури міста, а також суб'єктивних оцінок сприйняття населенням якості надання соціальних послуг, з врахуванням сценарних прогнозних оцінок його розвитку та можливих ризиків, що можуть виникнути на шляху його впровадження. Використання такого підходу створює можливості забезпечення впровадження адресних заходів розвитку та забезпечення інформаційної бази зворотного зв'язку щодо якості впровадження реформ та задоволення наявних скарг, а також залучення до процесу його реалізації широкого кола суб'єктів управління та функціонування міста (органів управління усіх рівнів, бізнес-структур, міжнародних та громадських організацій, громад, окремих індивідів тощо), що створює можливості не лише для забезпечення цільового характеру впроваджуваної політики, а й для розширення умов залучення додаткових коштів та посилення відповідальності кожного члена громади за результати реалізованих заходів.

В рамках розробленого механізму, з врахуванням визначених в ході аналізу поточних проблемних характеристик міста Маріуполь та окреслених концептуальних підходів до побудови ефективної соціальної інфраструктури міста, запропоновано перелік заходів щодо покращення поточного стану розвитку соціальної інфраструктури, які було згруповано за напрямками розвитку та формами реалізації.

Визначено ключові ризики та перепони реалізації механізму розвитку соціальної інфраструктури м. Маріуполь, серед яких найбільш актуальними є: погіршення рівня життя населення в зв'язку з несприятливою економічною та геополітичною ситуацією в країні; незадовільна екологічна ситуація у місті, яка спричинена розташуванням на території міста крупних промислових підприємств металургійного профілю; відсутність єдиного вектору проведення державних реформ у сфер освіти та охорони здоров'я; загострення епідеміологічної ситуації в країні та світі; загострення військового конфлікту на сході України; небажання населення сприймати нововведення в соціальній сфері; тенденції зuboжіння населення через нестабільність економічної та соціальної ситуації в країні; недостатній рівень соціальної відповідальності громади та заощадливого ставлення до наявних соціальних об'єктів; пряме відторгнення громадою концептів соціального бренду міста.

З метою поглиблення програмної складової розвитку соціальної інфраструктури міста та просування соціального бренду м. Маріуполь, запропоновано впровадження проєктних заходів, які базуються на визначених стратегічних напрямках розвитку території, враховують результати проведеного аналізу та мають єдину цільову спрямованість в межах авторського концепту: «Утримання молоді в Донецькому регіоні» - покликаний забезпечити зростання конкурентоспроможності регіону, його привабливості для корінного населення та жителів інших регіонів, створення умов для професійної та освітньої реалізації молоді у місті; «Сучасні медичні послуги у місті» – направлений на підвищення якості кадрового, інформаційного та матеріального забезпечення системи охорони здоров'я міста; «Розвиток кадрового потенціалу муніципалітету» та проєкту «Розвиток кадрового потенціалу соціальної інфраструктури» – створює умови для розвитку системи сучасного муніципального менеджменту у місті, збільшення рівня компетентності працівників та залучення молоді до управління містом; проєкту «Інтернет-платформа «Соціальне місто» – направлений на зростання якості, прозорості та клієнтоорієнтованості соціальних послуг, що надаються в місті, популяризацію реалізованих в місті соціальних проєктів, залучення додаткових інвестиційних коштів для покращення соціальної інфраструктури міста.

Побудовано систему інформаційного забезпечення процесу оновлення соціальної інфраструктури міста яка, по перше, включає заходи промоційного характеру, метою яких є суспільне усвідомлення поширення ідеї соціальної відповідальності в сфері людського розвитку; по-друге, передбачає оцінювання рівня задоволеності споживачів соціальних послуг на основі алгоритму систематизації та задоволення скарг; по-третє, створює додаткові можливості залучення коштів, зокрема, на соціальні проєкти; по-четверте, забезпечує підвищення рівня інформованості громади про хід процесів соціального інвестування в місті, що формує потенціал довіри в громаді.

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі проведених наукових досліджень вирішено важливе наукове завдання розробки теоретичних, науково-методичних та практичних рекомендацій щодо забезпечення людського розвитку міста через удосконалення соціальної інфраструктури міста. Основні висновки є такими.

1. На основі аналізу теоретико-методологічної бази дослідження «категорії соціальна інфраструктура» та використання методів діалектичного та структурно-логічного аналізу удосконалено класифікаційні ознаки визначення типів соціальної інфраструктури, зокрема, виокремлено територіально-місцевий, галузевий, змістовний, динамічний, фінансовий, споживчий та функціональні підходи. Розширено змістовне наповнення категорії «соціальна інфраструктура міста», шляхом виокремлення в її структурі як традиційних матеріальних об'єктів (класичне визначення), так і ролі нематеріальних (програмних) інструментів соціального характеру, системи муніципального адміністрування та просування соціального брендингу, які створюють умови для гармонійного людського розвитку міста. Визначено характерні відмінності між визначенням соціальної інфраструктури на рівні країни та на рівні міста, які полягають у структурних складових, методах управління, рівні гнучкості, наявності зворотного зв'язку тощо. Означено чинники формування соціальної інфраструктури міста та комплекс функцій, які вона виконує.

2. На основі актуальних досліджень закордонних та вітчизняних науковців визначено місце та роль людського розвитку у забезпеченні економічного благополуччя. Побудовано модель організаційного механізму забезпечення людського розвитку міста, яка дозволяє визначити специфіку цього процесу крізь призму інструментів, спрямованих на показники ефективності та чинники, принципи, завдання та ключову мету – створення сприятливих умов для розвитку та процвітання міста на основі задоволення широкого спектру потреб жителів. Визначено, що соціальна інфраструктура є одним з ключових інструментів забезпечення людського розвитку, яка за допомогою чинників прямого та опосередкованого впливу впливає на процес його активного зростання.

3. Аналіз актуальних підходів до змісту та інструментів муніципального менеджменту став підставою для визначення сутності процесу брендингу територій як інформаційно-комунікаційної технології спілкування муніципалітету і громади, громади і світу, на цій основі обґрунтовані науково-методичні засади його формування, просування та ідентифікації базових ознак бренду. В сукупності це стало підґрунтям для розробки моделі формування соціального бренду міста, що передбачає комплекс інструментів та заходів щодо створення умов ідентифікації міської унікальності, сприйняття міста як комфортного для життя та реалізації можливостей розвитку для кожного члена громади.

4. На основі авторської теоретичної концепції удосконалено методологічні підходи до вимірювання людського розвитку на рівні міста: розроблено інтегральний показник людського розвитку міст, який складається з двохкомпонентних ознак – базового рівня та соціального змісту людського розвитку та включає комплекс показників суб'єктивного та об'єктивного характеру; на цій основі проведено комплексне оцінювання міст та визначено рейтингові та граничні

показники людського розвитку міст України. Підтверджено наявність типових проблем міського розвитку, пов'язаних з недостатнім рівнем розвиненості соціальної інфраструктури та недосконалим менеджментом.

5. Побудовано прогностичні моделі розвитку окремих елементів соціальної інфраструктури міста, що дозволило означити перспективи та тенденції розвитку сфери освіти, охорони здоров'я, транспортної інфраструктури, культури та спорту, житлово-комунальної сфери та рівня достатку населення за трьома основними сценаріями (базовим, оптимістичним та песимістичним) та закласти ці результати у розроблений комплекс заходів в сфері розширення можливостей людського розвитку в місті.

6. Розроблено механізм забезпечення розвитку соціальної інфраструктури міста, зміст якого втілює теоретичний базис дослідження та забезпечує реалізацію комплексу задач соціального та економічного характеру (створить умови для гармонійного розвитку населення; втілить можливість реалізації соціального бренду міста; збільшить інвестиційну привабливість міста; забезпечить можливості збереження постійної чисельності населення; допоможе сформувати клієнтоорієнтовану систему надання соціальних послуг у місті; сприятиме зростанню мобільності населення, накопичення соціального капіталу міста тощо). Особливістю запропонованого механізму є врахування усього кола споживачів та суб'єктів формування цього процесу, а також використання поетапного, циклічного підходу, який включає суб'єктивну та об'єктивну оцінку ступеня розвитку соціальної інфраструктури, формування прогностичних сценаріїв, заходів досягнення поставлених завдань та комплексну систему зворотного зв'язку оцінки якості соціальних послуг та обробки скарг та звернень громадян.

7. На основі дослідження суб'єктивних та об'єктивних оцінок стану розвитку соціальної інфраструктури міста та якості соціальних послуг розроблено перелік заходів щодо подолання негативних явищ в цій сфері за групами проблем в таких сферах: покращення якості житлових умов населення міста, якості дорожнього покриття та рівня задоволеності ним населення, покращення якості та збільшення обсягів пасажироперевезення у місті, забезпечення високого рівня охорони здоров'я та підвищення загального рівня здоров'я населення, створення рівних можливостей для розвитку у місті, забезпечення культурного та спортивного життя населення міста, забезпечення якості освіти, підвищення рівня заробітної плати у місті та підвищення рівня зайнятості у місті. На підставі результатів проведеного аналізу визначено у кожній сфері перелік ризиків та загроз, які можуть стати на заваді реалізації запропонованих заходів, що дозволить уникнути частини непередбачуваних соціальних та економічних втрат.

8. В напрямі реалізації механізму забезпечення розвитку соціальної інфраструктури міста розроблено систему програмної та інформаційної підтримки її розвитку, яка, на основі використання прогресивних практик західного муніципального адміністрування, стала основою формування у місті спеціального механізму обробки скарг у сфері соціальних послуг та впровадження інтернет-платформи «Соціальне місто», що забезпечує покращення якості всіх видів соціальних послуг, зростання рівня задоволеності населення динамікою соціального обслуговування, максимальне його наближення до вимог споживачів, покращення

інформаційної підтримки соціальних програм, розширення можливостей проведення соціального моніторингу у місті, залучення ширшого кола інвесторів соціальних проектів, а також збільшенню рівня соціальної відповідальності у сфері людського розвитку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу

1. Бойченко В., Шаульська Л., Несвіт К. Стратегічні засади розвитку промислоорієнтованих територій на основі модернізації соціального середовища. *European Journal of Economics and Management*. 2020. Vol. 6, Iss. 1. Рр. 59–70 (1,58 д.а. / 0,7 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає у визначенні стратегічних засад розвитку промислоорієнтованих територій.*

Статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України

2. Бойченко В. С. Новые подходы к обучению персонала в корпоративной системе управления человеческими ресурсами. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2015. Вип. 2. Т. 3. С. 215–221 (0,65 д.а.).

3. Boychenko V. The Formation of the Key Assets of Human Capital at the Corporate Level. *Економічний вісник Донбасу*. 2015. № 4 (42). С. 186–190 (0,55 д.а.).

4. Бойченко В. С. Особливості формування соціального бренду міста. *Економіка та організація управління*. 2016. №3 (23). С. 375–382 (0,6 д.а.).

5. Бойченко В. С. Шаульська Л. В. Стан та перспективи розвитку соціальної інфраструктури міста: суб'єктивний аспект. *Ефективна економіка*. 2017. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5790> (0,8 д.а. / 0,5 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає в здійсненні аналітичної оцінки рівня розвитку соціальної інфраструктури міста з врахуванням якісних характеристик сприйняття рівня надання соціальних послуг.*

6. Бойченко В. С. Соціальна інфраструктура міста: сутність, складові елементи, функції та принципи реалізації. *Вісник Прикарпатського національного університету. Серія Економіка*. 2017. Вип. 12. С. 177–182 (0,95 д.а.).

7. Бойченко В. С. Соціальна інфраструктура в системі забезпечення людського розвитку. *Соціально-трудова відносина: теорія та практика*. 2018. № 1 (15). С. 420–424 (0,4 д.а.).

8. Бойченко В. С. Механізм забезпечення розвитку соціальної інфраструктури міста. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2018. №2. С.78-83 (0,7 д.а.).

9. Бойченко В. С., Томчук О. В. Класифікація міст як інструмент вибору моделі управління людським потенціалом території. *Actual problems of economics*. 2019. № 11 (221). С. 96–112 (1,58 д.а. / 0,8 д.а.). *Особистий внесок здобувача полягає в здійсненні авторської класифікації типів міст за комплексом ознак; побудовано модель взаємозв'язку головних компонентів розвитку міста в контексті розвитку людського потенціалу.*

10. Бойченко В. С. Стратегічні напрями розвитку соціальної інфраструктури

сучасного міста. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2020. № 25. С. 49-55 (0,5 д.а.).

Публікації за матеріалами конференцій

11. Бойченко В. С. Якість життя та соціальна інфраструктура міста. *Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання*: праці XVIII Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених. 26-27 квітня 2017 р. м. Вінниця, 2017. Т. 3. С. 225-228 (0,24 д.а.).

12. Бойченко В. С. Методологічні підходи до оцінки людського розвитку міст України. *Сфера зайнятості і доходів в умовах цифрової економіки: механізми регулювання, виклики та домінанти розвитку*: праці Міжнародної науково-практичної конференції. 23–24 жовтня 2019 р. м. Київ: КНЕУ, 2019. С. 92–94 (0,24 д.а.).

13. Бойченко В. С. Оцінка рівня людського розвитку в містах України. *Наука, освіта, суспільство: реалії, виклики, перспективи*: зб. матеріалів конференції. Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2019. Т. 1. С. 161–163 (0,24 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Бойченко В. С. Соціальна інфраструктура в системі забезпечення людського розвитку міста. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика. – Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2021.

Дисертаційну роботу присвячено дослідженню теоретико-методологічних засад і розробці науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення людського розвитку міста шляхом удосконалення його соціальної інфраструктури.

Удосконалено понятійно-категорійний апарат дослідження проблеми соціальної інфраструктури, сформовано перелік класифікаційних ознак з використанням ідентифікованих підходів; надано авторське визначення поняття «соціальна інфраструктура міста», окреслено ключові відмінності між соціальною інфраструктурою країни та міста. Побудовано організаційний механізм процесу забезпечення людського розвитку міста, визначено чинники прямого та опосередкованого впливу соціальної інфраструктури на людський розвиток міста. Досліджено науково-методичні підходи в сфері брендування територіально-адміністративних одиниць, побудовано модель формування соціального бренду міста. Здійснено аналіз суб'єктивних та об'єктивних показників розвитку соціальної інфраструктури міста, окреслено коло наявних проблем в цій сфері. Розширено методологічні підходи побудови індексу людського розвитку громади (міста); проведено за розробленою методикою рейтингову оцінку рівня людського розвитку міст України за критеріальними ознаками. Розроблено механізм забезпечення розвитку соціальної інфраструктури міста. Запропоновано прикладні аспекти матеріального та програмного характеру, направлені на забезпечення формування сприятливих умов людського розвитку в місті на основі модернізації соціальної інфраструктури міста.

Ключові слова: соціальна інфраструктура, людський розвиток, якість життя, місто, громада, соціальна відповідальність, соціальна сфера.

АНОТАЦИЯ

Бойченко В. С. Социальная инфраструктура в системе обеспечения человеческого развития города. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.07 – демография, экономика труда, социальная экономика и политика. – Донецкий национальный университет имени Василя Стуса, Винница, 2021.

Диссертационная работа посвящена исследованию теоретико-методологических основ и разработке научно-практических рекомендаций по обеспечению человеческого развития города путем совершенствования его социальной инфраструктуры.

Обобщены теоретико-методологические основы исследования содержания и основных составляющих категории «социальная инфраструктура». Усовершенствована классификация форм и видов социальной инфраструктуры по следующим группам признаков: территориально-пространственный, отраслевой, содержательный, динамический, финансовый, потребительский и функциональный подходы. Уточнен категорийный аппарат исследования социальной инфраструктуры на уровне города, который рассматривается как комплекс материальных объектов и нематериальных составляющих. Определены ключевые различия между социальной инфраструктурой страны и социальной инфраструктурой города.

Определено место и роль социальной инфраструктуры в обеспечении человеческого развития города. Построен организационный механизм процесса обеспечения человеческого развития города с выделением социальной инфраструктуры в этом процессе, а также основных задач, принципов, факторов и инструментов его обеспечения. Определены факторы прямого и косвенного влияния элементов социальной инфраструктуры на тенденции человеческого развития.

Построена модель формирования социального бренда города, которая включает в себя комплекс задач и целей реализации, основных потребителей и субъектов формирования, структурных элементов обеспечения и инструментов, которые позволяют достичь основного результата – создание комфортных условий жизни и реализации возможностей человеческого развития.

Проведено исследование состояния и перспектив развития социальной инфраструктуры г. Мариуполь на основе объективных и субъективных показателей, что позволило определить перечень актуальных проблем в этой сфере и стало основой для разработки рекомендаций по устранению имеющихся негативных явлений.

Предложена методика интегральной оценки уровня человеческого развития города по компонентам базового и социального блока, что позволило определить не текущее состояние человеческого развития и исследовать имеющиеся перспективы и резервы его роста. На основе предложенной методики проведена оценка уровня человеческого развития в отдельных городах Украины и построен рейтинг.

Разработан механизм обеспечения развития социальной инфраструктуры города, который предусматривает поэтапную реализацию процесса управления и выделение совокупности ключевых элементов: текущий мониторинг состояния и перспектив развития социальной инфраструктуры города, определение перспектив реализации возможностей обеспечения человеческого развития населения города, проведения сценарного прогнозирования тенденций развития социальной инфраструктуры,

разработка комплекса мер по ее совершенствованию, обеспечение обратной связи относительно качества предоставления социальных услуг и удовлетворения жалоб потребителей, а также оценка эффективности проведенных реформ и проводимых мероприятий.

На основе авторской теоретико-методологической концепции предложены программные мероприятия по совершенствованию социальной инфраструктуры, направленные на реализацию стратегических задач в сфере человеческого развития города, а именно: удержание молодежи в городе, развитие медицинской сферы и формирование сознательного отношения к здоровью как к ценности, создание комфортного и безопасного городского пространства, обновление управленческого и кадрового обеспечения городской социальной инфраструктуры, формирования и масштабирование инновационной модели информационно-коммуникационных связей жителей города и муниципалитета.

Ключевые слова: социальная инфраструктура, человеческое развитие, качество жизни, город, громада, социальная ответственность, социальная сфера.

SUMMARY

Boychenko V. S. Social infrastructure in the system of human development of the city. – Qualification research work as a manuscript.

Dissertation on the receipt of the scientific degree of candidate of economic sciences on speciality 08.00.07 – Demography, labor economics, social economics and politics. – Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2021.

The dissertation is devoted to the improvement of theoretical and methodological foundations and the development of scientific and practical recommendations to ensure the human development of the city by improving its social infrastructure.

The conceptual and categorical apparatus of research of the problem of social infrastructure has been improved, the list of classification features with the use of identified approaches has been formed; the author's definition of the concept of social infrastructure of the city is given, the key differences between the social infrastructure of the country and the city are outlined. The organizational mechanism of the process of ensuring the human development of the city is built, the factors of direct and indirect influence of the social infrastructure on the human development of the city are determined. Scientific and methodological approaches in the field of branding of territorial-administrative units are studied, the model of formation of a social brand of the city is constructed. The analysis of subjective and objective indicators of development of social infrastructure of the city is carried out, the range of existing problems in this sphere is outlined. Methodological approaches to building a community (city) human development index have been expanded; conducted according to the developed methodology rating assessment of the level of human development of Ukrainian cities on the basis of criteria. A mechanism for ensuring the development of the city's social infrastructure has been developed. Applied aspects of material and program nature are proposed to ensure the formation of favorable conditions for human development in the city, through the improvement of social infrastructure of the city.

Keywords: social infrastructure, human development, quality of life, city, community, social responsibility, social sphere.

БОЙЧЕНКО ВАДИМ СЕРГІЙОВИЧ

**СОЦІАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ МІСТА**

Спеціальність 08.00.07 – демографія, економіка праці,
соціальна економіка і політика

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Підписано до друку 08.04.2021 р.
Формат 60×90/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Гарнітура Times New Roman.
Умов. друк. арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. №361.

Віддруковано з оригіналу макету замовника.
Центр оперативного друку «Документ Принт».
ФОП Кушнір Ю.В.
м. Вінниця, вул. Академіка Янгеля, 4, 1-й поверх, оф. 114.
Тел. 067 390 20 88.
